

TOMASZ LANDMANN

ORCID: 0000-0002-9753-9373

Międzynarodowa Wyższa Szkoła Logistyki i Transportu we Wrocławiu

Antagonizmy narodowościowe II RP a bezpieczeństwo państwa — kasus ukraiński w Małopolsce Wschodniej. Przyczynek do dyskusji

Wstęp

Problematyka bezpieczeństwa II Rzeczypospolitej w kontekście rozwoju sytuacji społecznej i narodowościowej pozostaje ważnym przedmiotem zainteresowania autora artykułu. Uwagę skupiono na analizie sytuacji w Małopolsce Wschodniej, szczególnie interesującym regionie II RP w związku z rozwojem sprawy ukraińskiej oraz funkcjonowaniem mniejszości ukraińskiej, licznie reprezentowanej w południowo-wschodniej części Polski po pierwszej wojnie światowej. Region miał jednocześnie istotne znaczenie w systemie bezpieczeństwa państwa polskiego w dwudziestoleciu międzywojennym, zarówno z racji ukształtowanej sytuacji narodowościowo-społecznej, jak i wyznaczania granicy państwowej na południowym wschodzie¹. Małopolska Wschodnia w latach 1918–1939 była regionem, w którym władze II RP dążyły do urzeczywistnienia idei asymilacji państwowej Ukraińców². Z kolei negatywna

---

¹ A. Ostanek, *Administracja wojskowa, cywilna oraz społeczeństwo Małopolski Wschodniej wobec zagrożenia wojennego (wrzesień 1938–sierpień 1939 roku)*, [w:] *Człowiek i technika na polach bitew wojen światowych*, red. A. Olejko, P. Korzeniowski, Rzeszów 2016, s. 310. Ukraińcy nie tylko tworzyli najliczniej reprezentowaną w strukturze narodowościowej II RP mniejszość narodową, ale ich udział w ogóle ludności województw południowo-wschodnich i szerzej na Kresach Wschodnich wynosił 37,8% mieszkańców. M. Marszał, *Ugodowa polska myśl polityczna wobec Ukrainy i Ukraińców 1918–1939*, [w:] *Tendencje rozwojowe myśli politycznej i prawnej*, red. M. Maciejewski, M. Marszał, M. Sadowski, Wrocław 2014, s. 449.

² A. Orzełek, *Idea asymilacji państwowej Ukraińców w Małopolsce Wschodniej w międzywojennej refleksji politycznej Aleksandra Bocheńskiego*, „Rocznik Lubelski” 2016, nr 42, s. 119–132.

percepcja idei w środowisku ukraińskim mogła być źródłem antagonizmów narodowościowych, które przyczyniały się do osłabienia bezpieczeństwa państwa polskiego³.

Należy podkreślić, że w artykule autor nie pretenduje do wyczerpującego wyjaśnienia skomplikowanych uwarunkowań bezpieczeństwa państwa polskiego i przemian narodowościowych, z uwzględnieniem sytuacji w Małopolsce Wschodniej. Rozważania mają przyczynić się do wzbogacenia stanu wiedzy w zakresie rozwoju bezpieczeństwa II RP, zwłaszcza w związku z działaniami Ukraińców w kwestii Małopolski Wschodniej, które mogły być przejawami zagrożenia bezpieczeństwa politycznego i społeczno-kulturowego państwa.

Celem analizy jest zidentyfikowanie wybranych źródeł antagonizmów narodowościowych II RP za sprawą ukraińskich działań w Małopolsce Wschodniej. W związku z tym w artykule postawiono następujący problem badawczy: Jakie były wybrane przejawy antagonizmów narodowościowych II RP zagrażających bezpieczeństwu państwa w związku z działaniami Ukraińców ukierunkowanymi na obszar Małopolski Wschodniej? W artykule przyjęto także tezę, zgodnie z którą szerzej rozumiane działania służące urzeczywistnieniu sprawy i interesów ukraińskich w Małopolsce Wschodniej były źródłem antagonizmów narodowościowych w II RP, a zarazem jednym z czynników osłabiających bezpieczeństwo Polski.

Struktura narodowościowa i specyfika regionu Małopolski Wschodniej

Region Małopolski Wschodniej pozostawał obszarem konfliktogennym w całym okresie dwudziestolecia międzywojennego⁴. Podłożem antagonizmów

³ W literaturze trafnie przyjmuje się, że w województwach południowo-wschodnich II RP antagonizmy narodowościowe spletały się z konfliktami społecznymi, a odbiór realizowanej przez władze cywilne polityki narodowościowej przez mniejszości narodowe był zasadniczo negatywny. To z kolei ułatwiało rozwój dążeń separatystycznych, co było widoczne także na przykładzie środowiska mniejszości ukraińskiej. M. Śliwa, *Kwestia narodowościowa w publicystyce i programach socjalistów polskich w okresie Drugiej Rzeczypospolitej*, „Dzieje Najnowsze” 1983, z. 1–2, s. 107.

⁴ Pojęcie Małopolski Wschodniej, wcześniej częściowo pokrywające się z ziemiami Galicji Wschodniej będącymi pozostałością po zaborze austriackim południowo-wschodnich ziem I RP, oznaczało część terytorium państwa polskiego w latach 1918–1939 złożoną z obszarów obejmujących województwa lwowskie, stanisławowskie i tarnopolskie. Aktualnie termin Małopolski Wschodniej ma wyłącznie znaczenie historyczne i pojawia się przy okazji studiów na temat przemian kulturowych oraz społecznych w II RP, natomiast dodatkowo w związku z analizą rozmaitych zagadnień związanych z bezpieczeństwem państwa. W rzeczywistości obszar nigdy nie tworzył odrębnego regionu administracyjnego państwa polskiego. Pojawia się niekiedy zamiennie z takimi terminami, jak „Galicja Wschodnia”, „kresy południowo-wschodnie” czy „województwa południowo-wschodnie”. K. Hibel, *Wojna na mapy, wojna na słowa*.

w tym regionie była struktura narodowościowa. Zgodnie z danymi pierwszego powszechnego spisu ludności RP z 1921 roku niespełna 48% ludności Małopolski Wschodniej stanowili Ukraińcy, podczas gdy Polacy to 45,1% ludności. W regionie uwidoczniła się ponadto aktywna diaspora mniejszości żydowskiej (6,4% ludności)⁵. Zmiany, które zaszły w strukturze narodowościowej ludności Polski, w dalszym okresie dwudziestolecia międzywojennego przyczyniły się do pewnych przeobrażeń również na obszarze Małopolski Wschodniej. Według danych z grudnia 1931 roku ponad 47% mieszkańców regionu stanowili Polacy, podczas gdy mniejszość ukraińska obejmowała niespełna 45,5%. Udział mniejszości żydowskiej nieznacznie się zwiększył (6,8% ogółu mieszkańców)⁶.

Pierwsze poważne antagonizmy narodowościowe na obszarze Małopolski Wschodniej ujawniły się przy okazji wojny polsko-ukraińskiej o przynależność państwową tego obszaru, która toczyła się od początku listopada 1918 do połowy lipca 1919 roku i zakończyła zajęciem Lwowa oraz wygraną Polaków⁷. Region pozostawał trudny z punktu widzenia bezpieczeństwa państwa polskiego także w okresie wojny polsko-bolszewickiej, z racji prowadzenia działań wojennych⁸. Od początku dały się zaobserwować tarcia, zwłaszcza

---

Onomastyczne i międzykulturowe aspekty polityki językowej II Rzeczypospolitej w stosunku do mniejszości ukraińskiej w Galicji Wschodniej w okresie międzywojennym, Wiedeń 2014, s. 256. Należy podkreślić, że autor artykułu nie wdaje się w spory ani dyskusje terminologiczne na temat zasadności posługiwania się poszczególnymi pojęciami, o których tu mowa. Zamiast tego postanawia przyjąć w dalszej analizie jednolicie termin „Małopolska Wschodnia”. Obszerniej kwestie definicyjne na temat Małopolski Wschodniej/Galicji Wschodniej omawia M. Marszał, *Polska myśl konserwatywna wobec kwestii ukraińskiej w okresie międzywojennym*, „Studia Prawno-Ekonomiczne” 91, 2014, nr 1, s. 88.

⁵ K. Grünberg, B. Sprengel, *Trudne sąsiedztwo. Stosunki polsko-ukraińskie w X–XX wieku*, Warszawa 2005, s. 319.

⁶ Warto nadmienić, że zarówno na początku lat dwudziestych, jak i trzydziestych XX wieku pewien udział w strukturze narodowościowej Galicji Wschodniej reprezentowała także nieprzychylnie nastawiona względem władz polskich ludność niemiecka. W obu przypadkach jej udział kształtował się około 1% ogółu ludności regionu. Obszerniej na temat zmian narodowościowych w Małopolsce Wschodniej od początku lat trzydziestych zob. G. Hryciuk, *Przemiany narodowościowe i ludnościowe w Galicji Wschodniej i na Wołyniu w latach 1931–1948*, Toruń 2005, s. 73–83.

⁷ Więcej o znaczeniu konfliktu polsko-ukraińskiego o Małopolskę Wschodnią zob. J. Rubacha, *Konflikt polsko-ukraiński o Galicję Wschodnią w latach 1918–1919*, „Przegląd Wschodnioeuropejski” 2012, nr 3, s. 171–189

⁸ G. Łukomski, B. Polak, M. Wrzosek, *Wojna polsko-bolszewicka 1919–1920. Marzec–październik 1920 r.*, Koszalin 1990, s. 23. O trudnościach administracji polskiej, zarówno cywilnej, jak i wojskowej, może świadczyć fakt, że dnia 9 września 1920 roku w komunikacie NDWP ogłoszono zawieszenie możliwości prowadzenia werbunku ochotników do Wojska Polskiego z guberni chełmskiej oraz Małopolski Wschodniej ze względu na stale trwające akcje wojenne. Komunikat NDWP z dnia 9 września 1920 r., AIJP w Ameryce, Ukraińska Misja Wojskowa w Polsce, teczka 701/7/1. Sprawa werbunku rekrutów mieszkających w Małopolsce Wschodniej

w relacjach ludności polskiej i ukraińskiej⁹. W piśmiennictwie zauważono, że źródłem zidentyfikowanych antagonizmów były przeważające wśród ludności ukraińskiej postawy, takie jak nieufność wobec polskich władz cywilnych, nielojalność wobec Polski czy zrozumienie dla separatyzmu i hasła nacjonalistycznych¹⁰. Doświadczenia z wojny polsko-ukraińskiej i polsko-bolszewickiej ujawniły polskim władzom, że stanowisko mniejszości ukraińskiej wobec rządu Polaków było zasadniczo nieprzychylnie bądź wrogie¹¹. Ukraińcy opowiadali także na arenie międzynarodowej przeciwko przyznaniu II RP praw

---

była problematyczna także ze względu na niechęć przedstawicieli mniejszości ukraińskiej do wstępowania do Wojska Polskiego. Pewną rolę w tym procesie odgrywała propaganda bolszewicka, która i w czasie wojny polsko-ukraińskiej, i polsko-bolszewickiej wskazywała na zaborcze działania władz II RP wobec Ukraińców i innych mniejszości, podburzając Ukraińców do sprzeciwu wobec władz polskich. A. J. Leinwand, *Organizacja i funkcjonowanie propagandy bolszewickiej podczas wojny polsko-sowieckiej 1919–1920*, „Studia z Dziejów Rosji i Europy Środkowo-Wschodniej” 42, 2007, s. 121.

⁹ Interesującą wartość poznawczą na tle tych relacji mogą mieć wspomnienia byłego prezydenta II RP Ignacego Mościckiego. Prezydent wskazał na pewne czynniki konfliktogenne w kontekście kształtowania rozwoju politycznego, społecznego i kulturowego poszczególnych ziem dawniej wchodzących w skład trzech zaborów. W odniesieniu do Małopolski Wschodniej i ziem zaboru austriackiego wyraził przekonanie, że polska administracja cywilna tworzyła na tym terenie po pierwszej wojnie światowej „element, który na ogół nie był w stanie wyzwolić się w pełni z bezdusznej atmosfery biurokratycznej, jaka panowała w administracji austriackiej”. Autobiografia prezydenta I. Mościckiego (rozd. XII), s. 133–134, AIJP w Ameryce, Kolekcja dotycząca Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej Ignacego Mościckiego, teczka 701/74/1. Czynnikiem ten utrudniał pokojowe współistnienie odmiennych kulturowo i historycznie nacji, jakimi byli Polacy i Ukraińcy, licznie reprezentowani w Małopolsce Wschodniej po 1918 r. Prezydent Mościcki odniósł się także do widocznych na obszarze Małopolski Wschodniej działań agitatorów ukraińskich w celu zakłócenia pokojowego współistnienia Polaków i Ukraińców. Interesującym przejawem konkretnych działań były próby zakładania różnych organizacji społecznych i gospodarczych, w szczególności spółdzielni wyłącznie ukraińskich, jako ośrodków promowania ukraińskiego nacjonalizmu i oporu wobec polityki administracyjnej władz II RP. Autobiografia prezydenta I. Mościckiego (rozd. XXI), s. 95.

¹⁰ R. Kuźniar, *Mniejszość ukraińska międzywojennej Małopolski Wschodniej w okowach doktryny Dmytra Doncowa*, „Przegląd Geopolityczny” 7, 2014, s. 150.

¹¹ Sytuacja panująca w województwach południowo-wschodnich na przełomie 1920 i 1921 r. pokazywała pewne przyszłe tendencje, jeśli chodzi o stosunek mniejszości ukraińskiej do Polski oraz płynące z tego implikacje kreowania bezpieczeństwa II RP. W jednym z raportów Oddziału II Sztabu Generalnego Wojska Polskiego z 15 grudnia 1920 r. odnotowano: „antypaństwowa działalność tych agitatorów tym zgubniejszą okazać się może dla państwa, że ludność kresowa jest rozgoryczona na władze polskie za trudności aprowizacyjne i rekwizycje. Ludność ukraińska bez względu na orientację polityczną usposobioną jest wrogo względem Polski”. Raport sytuacyjny z terenów przyfrontowych z dnia 15 grudnia 1920 r., AIJP w Ameryce, Adiutantura Generalna Naczelnego Wodza, teczka 701/2/12. Wrogi stosunek ludności ukraińskiej w Małopolsce Wschodniej do władz polskich i Polaków mógł być zarzewiem konfliktów społecznych, a zarazem źródłem antagonizmów narodowościowych w odrodzonym po pierwszej wojnie światowej państwie polskim.

do administrowania powiatami Małopolski Wschodniej z przewagą ludności ukraińskiej nad polską¹².

Działalność Ukraińców w kontekście osłabienia Wojska Polskiego

Ważnym źródłem antagonizmów narodowościowych na obszarze Małopolski Wschodniej był lekceważący stosunek części mniejszości ukraińskiej do sprawowania służby wojskowej w Wojsku Polskim¹³. W komunikacie informacyjnym S. Hallera z dnia 6 maja 1919 roku do NDWP pojawiły się wzmianki o częstych dezercjach Ukraińców z szeregów Wojska Polskiego (sięgających niekiedy do 50% składu osobowego oddziału), braku świadomości patriotycznej na rzecz sprawy polskiej w walce z bolszewizmem oraz braku dyscypliny wojskowej u ukraińskich rekrutów. Wskazano na zagrożenie w postaci buntów oddziałów wojskowych z udziałem Ukraińców, uwzględniając wcześniejsze bunty w Złoczowie, Tarnopolu oraz Borszczowie. Groziło to destabilizacją części oddziałów zaangażowanych w wojnie polsko-bolszewickiej, a tym samym bezpieczeństwu państwa polskiego i stabilizacji stosunków społecznych w Małopolsce Wschodniej. W komunikacie odnotowano ponadto przypadki

---

¹² Problematyczną w perspektywie antagonizmu polsko-ukraińskiego pozostawała kwestia stosunkowo długo trwającego nierozstrzygnięcia statusu prawnego i faktycznego Małopolski Wschodniej na arenie międzynarodowej, ponieważ aliancka Konferencja Ambasadorów uznała prawo II RP do regionu dopiero w marcu 1923 r., nadając jednocześnie obowiązek ustanowienia jego autonomicznego charakteru. M. Barwiński, M. Sobczyński, *Wpływ przemian terytorialnych i struktury wewnętrznej ziem ukraińskich na położenie geopolityczne Rzeczypospolitej*, [w:] *Od Zborowa do NATO (1649–2009). Studia z dziejów stosunków polsko-ukraińskich od XVII do XXI wieku*, red. M. Franz, K. Pietkiewicz, Toruń 2009, s. 68. W latach 1919–1923 Ukraińcy prowadzili intensywne działania propagandowe na arenie międzynarodowej, mające osłabić pozycję międzynarodową Polski i wpłynąć na rozstrzygnięcia alianckie. Działania te należy traktować jako czynnik szkodzący bezpieczeństwu państwa i realizacji interesów narodowych w początkowym okresie umacniania państwowości II RP.

¹³ Ze względu na strukturę narodowościowo-etniczną społeczeństwa II RP mniejszości narodowe miały istotny udział wśród żołnierzy Wojska Polskiego. W 1927 r. polityka władz wojskowych w sprawie udziału przedstawicieli mniejszości ukraińskiej w Wojsku Polskim się zmieniła. Mianowicie, w efekcie rozkazu wydanego przez Ministra Spraw Wojskowych, Józefa Piłsudskiego, starano się rozpocząć jednolite działania w zakresie przeciwdziałania demoralizacji poborowych oraz podejmowania przez nich działań na szkodę interesów bezpieczeństwa państwa polskiego. Rezultatem wprowadzonych zmian miało być zapobieganie wcielaniu do armii inteligencji ukraińskiej, „gdyż na wypadek wojny może ona działać na korzyść nieprzyjaciela”. L. Wyszczelski, *Konflikty narodowe i wewnętrzne II Rzeczypospolitej*, Warszawa 2015, s. 91. Sytuacja pod względem stosunku mniejszości ukraińskiej do przymusowej służby wojskowej w Wojsku Polskim pogorszyła się po 1935 r. w rezultacie częstszego posługiwania się przez polskie władze metodami siłowymi odnośnie do asymilacji, polegającej na polonizacji mniejszości narodowych w Małopolsce Wschodniej i na Kresach Wschodnich. *Ibidem*, s. 94–96.

rabowania przez żołnierzy pochodzenia ukraińskiego majątków gospodarzy polskich w obliczu trudności aprowizacyjnych w czasie wojny polsko-bolszewickiej. Miało to prowadzić do wytworzenia poczucia wrogości ludności wiejskiej województw południowo-wschodnich do działań Wojska Polskiego¹⁴.

Część żołnierzy Wojska Polskiego wywodzących się z mniejszości ukraińskiej wykorzystywano do realizowania kierunku działalności antypaństwowej, co było elementem zakrojonej na większą skalę akcji osłabiania wewnętrznych struktur polskiej armii. Nie bez znaczenia pozostawała w tym przypadku inspiracja komunistyczna, najprężniej rozwinięta, jeśli chodzi o wywrotową działalność w jednostkach Wojska Polskiego¹⁵. W piśmiennictwie zauważono, że wśród najczęściej wykorzystywanych narzędzi oddziaływania znalazły się pogadanki z żołnierzami, kolportaż niezależnych wydawnictw z treściami nawołującymi do walki z rządem polskim, walka ideologiczna w postaci wywieszania haseł antypaństwowych i nacjonalistycznych czy uczestnictwo członków „w działaniach prowadzących do wywoływania antagonizmów na tle

¹⁴ S. Haller, Komunikat informacyjny z dnia 6 maja 1919 r., AIJP w Ameryce, Adiutantura Generalna Naczelnego Wodza, teczka 701/2/105. Okres rosnącego znaczenia uchylania się przez żołnierzy pochodzenia ukraińskiego od służby wojskowej, dezercji, w tym ucieczek z jednostek wojskowych z bronią w rękę, dotyczył w szczególności lat 1921–1923, zagrażając stabilności funkcjonowania Wojska Polskiego. Jednak w późniejszych latach nie było to tak istotne. R. Potocki, *Polityka państwa polskiego wobec zagadnienia ukraińskiego w latach 1930–1939*, Lublin 2003, s. 238. Dezercje traktowano jako czynnik osłabiający efektywność działań Wojska Polskiego w trudnej sytuacji wymagającej wzmocnienia ochrony granicy wschodniej. Głównymi kierunkami wybieranymi przez ukraińskich dezercerów z Wojska Polskiego był Związek Sowiecki, Niemcy oraz Czechosłowacja. R. Kasprzycki, *Miraże Czerwonego Raju. Losy dezercerów z Wojska Polskiego w Związku Radzieckim w latach 1921–1939*, „Niepodległość i Pamięć” 24, 2017, nr 1, s. 134. Dodatkowo ukraińskie organizacje nacjonalistyczne starały się wykorzystać obecność żołnierzy pochodzenia ukraińskiego w Wojsku Polskim do działalności antypaństwowej. W literaturze podkreśla się, że problem został dostrzeżony w środowisku kierowniczym WP, co zaowocowało działaniami zaradczymi. Przykładem może być powołanie w 1929 r. placówki wywiadowczej Korpusu Ochrony Pogranicza nr 9 w Czortkowie w województwie tarnopolskim, która miała uczestniczyć w ujawnianiu przypadków działalności terrorystycznej oraz innych form antypaństwowych działań ze strony żołnierzy pochodzenia ukraińskiego przebywających na terenie jednostek wojskowych i służących w polskiej armii oraz członków ukraińskich organizacji nacjonalistycznych. L. Kulińska, *Działalność terrorystyczna i sabotażowa nacjonalistycznych organizacji ukraińskich w Polsce w latach 1922–1939*, Kraków 2009, s. 271, 396. Czynniki, które utrudniały utrzymanie dyscypliny i lojalności wśród przedstawicieli mniejszości ukraińskiej w Wojsku Polskim, były wysoki odsetek analfabetyzmu i związany z tym niski poziom wykształcenia żołnierzy oraz niechęć do spędzania czasu wolnego i integracji z żołnierzami innych narodowości. K. Grünberg, B. Sprengel, *op. cit.*, s. 342.

¹⁵ Raport Szefa Sekcji Politycznej Sztabu Generalnego Wojska Polskiego pt. Propaganda komunistyczna a stosunki wewnętrzne w armii polskiej [1919], AIJP w Ameryce, Adiutantura Generalna Naczelnego Wodza, teczka 701/2/105.

narodowościowym i buntów wśród żołnierzy¹⁶. Mimo że działalność wywrotowa ludności ukraińskiej w Wojsku Polskim nie była wystarczająco rozwinięta i miała znacznie mniejsze możliwości oddziaływania w porównaniu do akcji inspirowanych przez Sowietów, to jednak należy ją uwzględnić jako czynnik niebezpieczny i w pewnym stopniu przyczyniający się do tworzenia antagonizmów narodowościowych w II RP ze szkodą dla bezpieczeństwa państwa.

Z zachowanych archiwaliów wynika, że czynnikiem mogącym szkodzić ochronie bezpieczeństwa II RP, zwłaszcza na początku lat dwudziestych XX wieku, były wysiłki Ukraińskiej Misji Wojskowej w Polsce skierowane na ułatwianie werbunku ochotników do armii ukraińskiej w Małopolsce Wschodniej spośród ludności ukraińskiej. Ukraińcy wezwali polskie władze wojskowe do neutrudniania werbunku ochotników do armii w okręgu lwowskim, dostrzegając paraliżowanie akcji przez miejscowe władze administracyjne. Domagali się zezwolenia ze strony polskiego Ministerstwa Spraw Wojskowych na prowadzenie werbunku ochotników do ukraińskiej 6 Dywizji Strzelców na obszarze Chełmszczyzny. Ze względów prawnych i ochrony interesów państwowych związanych z zabezpieczeniem potrzeb Wojska Polskiego z racji służby przedstawiciele mniejszości narodowych Polacy nie mogli przystać na takie postulaty w toku nierozstrzygniętej wówczas sprawy pokoju w wojnie polsko-bolszewickiej. Co więcej, w ramach Ministerstwa Spraw Wojskowych postulowano jednocześnie przyjęcie postawy umiarkowanej, aby przeciwdziałanie wojskowym wpływom ukraińskim w Małopolsce Wschodniej nie było głównym przedmiotem sporu w relacjach Polaków z ludnością ukraińską¹⁷. Ważnym sposobem przeciwdziałania dezercjom i działalności wywrotowej Ukraińców w Wojsku Polskim było lokowanie rekrutów wywodzących się z mniejszości ukraińskiej w jednostkach wojskowych w zachodniej oraz centralnej Polsce, to jest z dala od miejsc zamieszkania żołnierzy. Najwięcej osób wywodzących się z mniejszości ukraińskiej rozmieszczono w pułkach w Wielkopolsce oraz na Śląsku¹⁸.

¹⁶ A. Krzak, *Terrorystyczna i wywrotowa działalność organizacji komunistycznych w Polsce w latach 1921–1939*, „Przegląd Bezpieczeństwa Wewnętrznego” 2010, nr 2, s. 73.

¹⁷ Stanowisko Ministerstwa Spraw Wojskowych wobec werbunku ochotników do armii ukraińskiej w Galicji Wschodniej z dnia 6 sierpnia 1920 r., AIJP w Ameryce, Adiutantura Generalna Naczelnego Wodza, teczka 701/2/27.

¹⁸ R. Kasprzycki, *Dezercje i unikanie służby w Wojsku Polskim w latach 1918–1939*, „Dzieje Najnowsze” 2016, nr 3, s. 98. Podobną strategię działań stosowano wobec żołnierzy wywodzących się z mniejszości białoruskiej. W piśmiennictwie szacuje się, że Ukraińcy i Białorusini stanowili łącznie niespełna 16% wszystkich poborowych Wojska Polskiego skierowanych do służby w jednostkach w województwach centralnych i zachodnich. L. Wyszczelski, *Oświata, propaganda, kultura w Wojsku Polskim w latach 1918–1945*, Warszawa 2004, s. 228.

Nacjonalizm oraz terroryzm ukraiński. Czynniki umacniania antagonizmów narodowościowych między Polakami i Ukraińcami w Małopolsce Wschodniej

Głównym czynnikiem antagonizmów narodowościowych w związku z aktywnością mniejszości ukraińskiej w II RP był rozwój terroryzmu nacjonalistów ukraińskich i przeprowadzanie przez nich akcji sabotażowych wobec Polaków, w szczególności w odniesieniu do obszaru Małopolski Wschodniej¹⁹. Organizacją odpowiedzialną za inspirowanie i realizowanie tam ataków terrorystycznych i akcji sabotażowych była Ukraińska Organizacja Wojskowa (UWO), która następnie stała się skrzydłem zbrojnym powstałej w 1929 roku Organizacji Ukraińskich Nacjonalistów (OUN)²⁰. Istotnym kierunkiem ukraińskiego ruchu nacjonalistycznego reprezentowanego przez te organizacje było dążenie do odbudowy państwa ukraińskiego, a przy tym przeciwdziałanie ewentualnemu zbliżeniu politycznemu ośrodków politycznych II RP z Ukraińcami w warunkach walki o odbudowę niezależnego od Polski i Związku

¹⁹ Zagadnienie doczekało się bardzo bogatego opracowania w historiografii, w związku z czym autor nie zamierza skupiać się na istocie terroru ukraińskiego w II RP. Zob. D. Gibas-Krzak, *Działalność terrorystyczna i dywersyjno-sabotażowa nacjonalistów ukraińskich w latach 1921–1939*, „Przegląd Bezpieczeństwa Wewnętrznego” 2010, nr 3, s. 174–187; A. Korman, *Stosunek UPA do Polaków na ziemiach południowo-wschodnich II Rzeczypospolitej*, Wrocław 2002, s. 44–79; A. Krzak, *Działania dywersyjne ukraińskich nacjonalistów i przeciwdziałanie kontrwywiadu wojskowego II Rzeczypospolitej w latach 1921–1939*, [w:] *Stosunki polsko-ukraińskie. Historia i pamięć*, red. J. Marszałek-Kawa, Z. Karpus, Toruń 2008, s. 167–217; A. Krzak, *Terrorystyczna i wywrotowa działalność...*, s. 68–71; L. Kulińska, *Działalność terrorystyczna i sabotażowa...*, *passim*; *eadem*, *Działalność terrorystyczna ukraińskich organizacji nacjonalistycznych w Polsce w okresie międzywojennym*, „Biuletyn Instytutu Pamięci Narodowej” 2010, nr 7–8, s. 41–58; *eadem*, *Terroryzm w II RP — Ukraińska Wojskowa Organizacja i Organizacja Ukraińskich Nacjonalistów*, „Bezpieczeństwo. Teoria i Praktyka” 2016, nr 2, s. 87–107; A. Ostanek, *Stosunki polsko-ukraińskie a bezpieczeństwo II Rzeczypospolitej w kontekście wydarzeń 1930 roku w Małopolsce Wschodniej*, „Studia Historica Gedanensia” 8, 2017, s. 163–192; R. Wysocki, *Inwigilacja i przeciwdziałanie Organizacji Ukraińskich Nacjonalistów poza granicami II Rzeczypospolitej przez organy bezpieczeństwa władz polskich w latach 1929–1939*, [w:] *Wywiad wojskowy II Rzeczypospolitej*, red. P. Kołakowski, A. Peplowski, Kraków 2011, s. 173–192; *idem*, *Organizacja Ukraińskich Nacjonalistów w Polsce w latach 1929–1939*, Lublin 2003, *passim*. Szczególnie istotne wydaje się podkreślenie, jak ważny był ten czynnik w procesie wzmacniania antagonizmów narodowościowych w II RP w kontekście funkcjonowania obok siebie Polaków i przedstawicieli mniejszości ukraińskiej.

²⁰ Organizacja prowadziła działalność opartą na ideologii skrajnego szowinizmu, przeciwstawiając się programowi asymilacji mniejszości ukraińskiej ze społeczeństwem II RP i nawołując do walki zbrojnej w imię urzeczywistnienia Wielkiej Ukrainy, między innymi po oderwaniu od Polski Małopolski Wschodniej oraz województwa wołyńskiego. L. Wyszczelski, *Konflikty narodowe i wewnętrzne...*, s. 262.

Sowieckiego państwa ukraińskiego²¹. Działalność obu organizacji jest traktowana w piśmiennictwie jako przeszkoda „w osiągnięciu sukcesu na polu porozumienia z mniejszością ukraińską oraz zapewnienia bezpieczeństwa w kraju”²².

Działania ukraińskie wpływające na powstawanie i umacnianie antagonizmów narodowościowych w II RP obejmowały początkowo lata 1919–1923²³, by osiągnąć kulminację na przełomie lat dwudziestych i trzydziestych XX wieku i zamknąć się nasiloną działalnością antypaństwową końca lat trzydziestych²⁴. Manifestacje antypolskiego nastawienia miejscowej ludności pod adresem polskiego rządu były stałym elementem sytuacji społecznej w województwach południowo-wschodnich. Nasilenie antagonizmu polsko-ukraińskiego obserwowano od końca lat dwudziestych XX wieku. Stanowiło istotny przedmiot zainteresowania ze strony polskich władz²⁵. Kulminacyjnym

²¹ Równie ważne cele UWÓ, a następnie OUN dotyczyły wprowadzenia i reprezentowania za wszelką cenę sprawy Ukrainy na forum międzynarodowym i zdyskredytowania pozycji międzynarodowej Polski, realizowania działań wpisujących się w separatyzm ukraiński oraz stwarzania warunków do przyjęcia przez organizację wojskowe hasła politycznych nacechowanych „skrajnym, bojowym nacjonalizmem”. T. Kowalski, *Mniejszości narodowe w Siłach Zbrojnych Drugiej Rzeczypospolitej Polskiej 1918–1939*, Toruń 1998, s. 33.

²² M. Gibiec, *Bezpieczeństwo na granicy. Aktywność OUN w latach 1930–1935 na podstawie sprawozdań sytuacyjnych (Wschodnio)małopolskiego Inspektoratu Okręgowego Straży Granicznej*, „Dzieje Najnowsze” 2018, nr 1, s. 33.

²³ Uzasadnieniem przyjętej periodyzacji początkowego okresu antypolskich akcji terrorystyczno-sabotażowych ze strony ukraińskich nacjonalistów mogą być treści jednego z dokumentów, w którym władze cywilne podsumowały efekty działań Ukraińców w trzech województwach południowo-wschodnich II RP, a dodatkowo na obszarze województwa wołyńskiego. Dokument z dnia 18 maja 1923 r. pt. Dywersja ukraińska i bolszewicka w Małopolsce Wschodniej i na Wołyniu za czas od roku 1919 do roku 1923, CAW, sygn. I.303.4.2517. W innym dokumencie wskazywano na systematyczność ataków przeprowadzonych przez mniejszość ukraińską. Z danych uzyskanych przez Ministerstwo Spraw Wewnętrznych wynikało, że od początku stycznia 1922 r. do końca stycznia 1923 r. z inicjatywy nacjonalistów ukraińskich przeprowadzono 112 zamachów i napadów na ludność cywilną, dopuszczono się 35 aktów wandalizmu polegających na zniszczeniu urzędzeń i sieci łączności, a także dokonano 151 podpalen mienia znajdującego się w rękach polskich. Dywersja nieprzyjacielska na południowo-wschodniej części Rzeczypospolitej, CAW, sygn. I.303.4.2517. Dane te skłaniały rządzących do wniosku, że należy wykluczyć incydentalność działań Ukraińców i uwzględnić sytuację społeczną w Małopolsce Wschodniej jako szczególnie ważny aspekt w procesie kreowania bezpieczeństwa narodowego w początkowym okresie umacniania niepodległej państwowości państwa polskiego.

²⁴ Wyczerpujące uzasadnienia na temat wspomnianej periodyzacji terrorystyczno-sabotażowych akcji ukraińskich w Małopolsce Wschodniej zob. L. Kulińska, *Terroryzm w II RP*, s. 87–107.

²⁵ O zainteresowaniu władz cywilnych może świadczyć chociażby notatka informacyjna o wypadkach w Małopolsce Wschodniej z listopada 1928 r., w której odnotowano wzrost niezadowolenia ukraińskiej ludności mieszkającej w trzech polskich województwach południowo-wschodnich. Efektem okazały się podpalenia majątków polskich i dostrzeżenie nasilenia

punktem wywrotowej działalności terrorystycznej Ukraińców w Polsce był przełom lat dwudziestych i trzydziestych. Według danych za okres od lipca do listopada 1930 roku w Małopolsce Wschodniej Ukraińcy dokonali łącznie 191 akcji terrorystyczno-sabotażowych, w tym 172 wymierzone w mienie państwowe i 19 skierowanych przeciwko mieniu prywatnemu. Najwięcej ataków przeprowadzono w województwie tarnopolskim (90), następnie w województwie lwowskim (67) i stanisławowskim (34)²⁶. Zorganizowaną działalność terrorystyczno-sabotażową ukraińskich nacjonalistów należy traktować jako istotny czynnik przyczyniający się do wzmocnienia antagonizmów narodowościowych w II RP. Szczególne znaczenie miało to dla trzech województw południowo-wschodnich: lwowskiego, tarnopolskiego i stanisławowskiego.

Działania emigracji ukraińskiej i antypolska propaganda w prasie ukraińskiej w sprawie Małopolski Wschodniej

Źródłem antagonizmów narodowościowych w związku z aktywnością Ukraińców w Małopolsce Wschodniej pozostawała także działalność emigracyjna prominentnych osób związanych z ukraińskim ruchem narodowym. Przykładem może być działalność agitacyjna byłego prezydenta Zachodnio-ukraińskiej Republiki Ludowej Jewhena Petruszewycza, który na emigracji w Wiedniu, a następnie w Berlinie zabiegał wśród zachodnich mocarstw o poparcie prawa do samostanowienia na obszarze Małopolski Wschodniej. Elementem jego aktywności było formułowanie antypolskich odezwo do Ukra-

się działań mogących oznaczać początek skoordynowanej akcji sabotażowo-terrorystycznej przeciwko władztwu administracyjnemu II RP w Małopolsce Wschodniej. Notatka informacyjna o wypadkach w Małopolsce Wschodniej, AAN, Ministerstwo Spraw Zagranicznych, 1918–1939, sygn. 2253. Rozpracowanie informacyjne zagrożenia przez władze cywilne było lepsze, począwszy od 1930 r., kiedy doszło do zwiększenia aktywności terrorystycznej oraz dywersyjnej Ukraińców w Małopolsce Wschodniej. Wyczerpującą analizę zagrożenia trzech województw południowo-wschodnich i dodatkowo województwa wołyńskiego zawarto w dokumencie z dnia 16 stycznia 1931 r. Wykazano szczególne znaczenie propagandowego oddziaływania nacjonalistów ukraińskich i w konsekwencji aktywność antypaństwową młodzieży ze szkół średnich oraz zdemoralizowanych Ukraińców-byłych żołnierzy WP. Ujawniono, że ataki były skoncentrowane przede wszystkim na niszczeniu mienia ludności cywilnej, zarówno posiadaczy ziemskich, jak i chłopów. Materiały o akcji sabotażowej w Małopolsce Wschodniej przesłane przez MSZ polskiemu placówkom dyplomatycznym z dnia 16 stycznia 1931 r., AAN, Ministerstwo Spraw Zagranicznych, 1918–1939, sygn. 2257.

²⁶ L. Kulińska, *Działalność terrorystyczna ukraińskich...*, s. 52. Ataki miały być bezpośrednią odpowiedzią nacjonalistów ukraińskich na stopniową normalizację i poprawę relacji polsko-ukraińskich, uspokojenie nastrojów społecznych w II RP i rozwój polskiego osadnictwa w trzech województwach południowo-wschodnich. Ukraińcy stosowali ponadto często terror indywidualny wobec Polaków, a w literaturze podkreśla się, że „terror indywidualny realizowany na taką skalę był w tym okresie w Europie działaniem bez precedensu”. *Ibidem*, s. 55.

inców czy manifestowanie poglądów wskazujących na rzekomo liczne i ciągłe przykłady prześladowań mniejszości ukraińskiej przez władze polskie²⁷. Dnia 10 grudnia 1920 roku w ściśle tajnym raporcie polskiego attaché wojskowego przy Poselstwie Polskim w Bernie, rtm. Zygmunta Ołdakowskiego, NDWP poinformowano o nasilonej działalności agitacyjnej i propagandowej Petruszewycza, między innymi w związku z pismami do Ligi Narodów, a także memoriałami do rządów mocarstw zachodnich. Polityk posługiwał się w nich takimi pojęciami, jak kolonizacja polska w Galicji Wschodniej czy system polskiej okupacji Galicji Wschodniej, oskarżając władze polskie o wyzysk ekonomiczny i dyskryminację mniejszości ukraińskiej, łamanie praw mniejszości, chronionych na mocy traktatu wersalskiego, zakaz używania języka ukraińskiego wydany przez urzędników cywilnych, cenzurę prasy ukraińskiej, a dodatkowo zmuszanie ludności ukraińskiej do ponoszenia wszystkich ciężarów publicznych na rzecz II RP bez jednoczesnego nadania Ukraińcom pełni praw publicznych²⁸.

²⁷ W literaturze w tym przypadku mówi się o „wzmoczonych zabiegach Petruszewycza na Zachodzie o usunięcie z Galicji Wschodniej polskiego wojska i administracji”. M. Figura, *Konflikt polsko-ukraiński w prasie Polski Zachodniej w latach 1918–1923*, Poznań 2001, s. 300. Interesujące wydają się także wzmianki poczynione przez J. Piłsudskiego na temat kontaktów ukraińskich nacjonalistów, na czele z samym Petruszewyczem, z bolszewikami począwszy już od przełomu 1918 i 1919 r. W liście z dnia 6 lutego 1919 r. Piłsudski pisał do gen. Stanisława Szeptyckiego: „bolszewiki przygotowywali bardzo silnie aktywowanie sprawy ukraińskiej, naturalnie przeciwko nam nawet kosztem swoich zasad”. List J. Piłsudskiego do S. Szeptyckiego z dnia 6 lutego 1919 r., AIJP w Ameryce, Korespondencja Marszałka,teczka 709/1/4. Z kontaktów ukraińsko-bolszewickich wynikało dodatkowe zagrożenie w związku z możliwością wykorzystania mniejszości ukraińskiej w II RP do inspirowania działań Rosji bolszewickiej, a od 1922 r. Związku Sowieckiego, na szkodę bezpieczeństwa państwa polskiego. D. Berlińska, P. Madajczyk, *Polska jako państwo narodowe. Historia i pamięć*, Warszawa 2008, s. 61. Podobnym zagrożeniem było inspirowanie działań antypolskich w rezultacie współpracy nacjonalistów ukraińskich z Niemcami. T. Browarek, H. Chałupczak, *Mniejszości narodowe w Polsce 1918–1995*, Lublin 1998, s. 87.

²⁸ W ocenie polskiego attaché wojskowego w Bernie Petruszewycz pozostawał jedną z najważniejszych osób odpowiadających za inicjowanie intryg międzynarodowych na szkodę Polski w związku z interesami narodowymi w Małopolsce Wschodniej. W raporcie przedstawiono ponadto wzmianki o nieudanej akcji ukraińsko-litewsko-białoruskiej przeciwko Polsce z racji nieprzyjawnego stanowiska Litwinów wobec rozwoju sprawy białoruskiej, a także zaangażowaniu niejakiego Rogowina do nasilenia antypolskiej propagandy w prasie ukraińskiej wychodzącej w Małopolsce Wschodniej. W jednym z fragmentów pisma Petruszewycza do Ligi Narodów pojawiło się następujące oskarżenie pod adresem władz polskich w Małopolsce Wschodniej: „Rząd Polski dzieli mieszkańców Galicji Wschodniej na 2 kategorie. [...] Państwo Polskie traktuje Ukraińców jako ludność wrogą terytorium zdobytego. Są oni pozbawieni wszystkich praw cywilnych, a muszą jednocześnie ponosić wszystkie ciężary, jakie państwo wkłada na swoich obywateli, łącznie z pożyczkami państwowymi, rekwizycjami cywilnymi i wojskowymi, zarówno zdecydowane narzucić im obowiązującą służbę wojskową. [...] Administracja, zarówno wojskowa jak i cywilna, jest bardzo arbitralna. Każdy organ admi-

Emigracja ukraińska wspierała postulaty odebrania Polsce prawa do zarządzania Małopolską Wschodnią i ustanowienia mandatu międzynarodowego aż do czasu rozstrzygnięcia sprawy niepodległego państwa ukraińskiego. Antypolska kampania prowadzona zwłaszcza w prasie ukraińskiej, zarówno wychodzącej w II RP, jak i w krajach sąsiednich, przybrała na sile po przeprowadzeniu przez rząd polski od połowy września do końca listopada 1930 roku akcji pacyfikacyjnej Małopolski Wschodniej. Ukraińcy zaczęli interpretować działania rządu polskiego jako rezultat dyktatorsko-faszystowskiego systemu rządzenia, przedstawiając tę ocenę wydarzeń pacyfikacyjnych zwłaszcza w prasie zagranicznej wychodzącej w Stanach Zjednoczonych (tygodnik „Ukraina”), Niemczech (tygodnik „Ukraińska Gazeta”) czy Czechosłowacji (gazety „Wistnyk Sojuzu Ukraińskich Emigrantskich Organizacyj w C.S.R.”, „Ukraińska Korespondencja” oraz „Socjal-Demokrat”)²⁹.

nistracyjny pełni swoje funkcje jak mu się żywnie podoba, w interesie ślepego szowinizmu polskiego. [...] Ustawy i decyzje [...] są zastosowane jedynie w celu zaszkodzenia ludności ukraińskiej”. Raport polskiego attaché wojskowego w Bernie o akcji Petruszewicza w sprawie Galicji Wschodniej wraz z memoriałami złożonymi w Lidze Narodów z dnia 10 grudnia 1920 r., AIJP w Ameryce, Adiutantura Generalna Naczelnego Wodza, teczka 701/2/33. W komentowanym w raporcie oszczerczym wobec władz polskich piśmie ukraińskiego polityka pojawiła się także interesująca wzmianka, jakoby władze polskie miały internować do końca 1920 r. ponad 200 tys. Ukraińców zajmujących się aktywną walką o wyzwolenie Małopolski Wschodniej spod polskich rządów, głównie w czasie wcześniejszej wojny polsko-ukraińskiej. Wiarygodne źródła historyczne wskazują, że liczba ta była znacznie zawyżona. Zdaniem L. Kania należałoby raczej pisać o 30–35 tys. internowanych Ukraińców, choć uwzględniając wyłącznie lata 1918–1919. L. Kania, *Administracja polskich obozów dla jeńców i internowanych wojennych w polsko-ukraińskiej wojnie o Galicję Wschodnią (1918–1919)*, „Studia Lubuskie” 2007, nr 3, s. 194. Inni autorzy podają jako maksymalną liczbę internowanych około 100 tys., uwzględniając jednak początek lat dwudziestych XX w. G. Łukomski, C. Partacz, B. Polak, *Wojna polsko-ukraińska 1918–1919. Działania bojowe, aspekty polityczne, kalendarium*, Koszalin 1994, s. 100. Warto nadmienić, że w obozach dla internowanej ludności ukraińskiej w II RP uwidoczniła się propaganda antypolska, głównie w związku z politycznym poparciem dla, szkodzących rządowi polskiemu w Małopolsce Wschodniej, działań Petruszewicza oraz emigracji ukraińskiej w Czechosłowacji. Jako przykład można podać obóz w Łańcucie (w czerwcu 1921 r. przebywało tam 2668 osób). Część internowanych zdezerterowała do Czechosłowacji, inni wymieniali szyfrowane listy z mieszkającym we wsi Tarnowce blisko Tarnowa greckokatolickim popem o nazwisku Przepiórski, co w związku z nawoływaniem do buntu i sprzeciwu wobec polskiej władzy zagrażało stabilizacji stosunków w obozie. Raport o sytuacji Ukraińców i Rosjan internowanych w obozach w Tarnowie, Łańcucie i Pikulińcach z dnia 12 czerwca 1921 r., AIJP w Ameryce, Adiutantura Generalna Naczelnego Wodza, teczka 701/2/38.

²⁹ Komunikat informacyjny nr 4 Oddziału II SG WP z dnia 6 marca 1931 r., AIJP w Ameryce, Ukraińska Misja Wojskowa w Polsce, teczka 701/7/5. Od początku lat dwudziestych legalności działaniom II RP w Małopolsce Wschodniej odmawiano także w prasie ukraińskiej, na przykład w publikowanym w Wiedniu piśmie „Ukraińskij Prapor”. W jednym z artykułów tak oceniono działania władz polskich: „Polska stworzyła własne państwo, ale nie dopuszcza, by narody z nią sąsiadujące, Litwini, Białorusini i Ukraińcy, uczynili to samo. [...] Polska stoi na dawnym imperialistycznym stanowisku i uznaje prawa zaborcy, który idzie z ogniem

W ściśle tajnym raporcie Poselstwa RP w Pradze z dnia 25 lutego 1930 roku wykazano rosnące znaczenie działań nacjonalistów ukraińskich w związku z rozwojem antagonizmów polsko-ukraińskich na obszarze Małopolski Wschodniej. Wśród przejawów działalności ludności ukraińskiej szkodzącej bezpieczeństwu II RP wymieniono antypolską propagandę w prasie ukraińskiej. W Polsce od 1928 roku ukazywała się ukraińska gazeta „Rozbudowa Nacji”, w której posługiwano się hasłami zachęcającymi do buntu przeciwko polskiemu okupantowi, nawołując do nieposłuszeństwa wobec władz II RP w Małopolsce Wschodniej. Została ona zakazana przez polskie władze, w związku z czym narodowcy ukraińscy, by móc kontynuować akcję propagandową w prasie, wybrali wychodzące w Przemysłu pismo „Ukraiński Hołos”³⁰.

Kolejną fazą oszczerczej propagandy prasowej przeciwko Polsce było relacjonowanie przebiegu wydarzeń z akcji pacyfikacyjnej w Małopolsce

---

i mieczem zabierać cudze ziemie, maskując swój rabunek hasłami »z łaski Bożej«, »prawami historycznymi, kulturą«. [...] Polska nie może gwarantować ukraińskiej mniejszości politycznego równouprawnienia, lecz ukraińska większość może w swoim galicyjskim państwie dać polskiej mniejszości [...] należne jej polityczne uprawnienie”. Raport NDWP z dnia 6 stycznia 1921 r., AIJP w Ameryce, Adiutantura Generalna Naczelnego Wodza, teczka 701/2/33. Z artykułu wynikało, że Ukraińcy nie godzili się z nadaniem Polsce władzy administracyjnej w Małopolsce Wschodniej i podważali ukształtowany ład polityczny oraz społeczno-kulturowy. Stanowisko to zarazem zagrażało koncepcji polskiej polityki narodowościowej, jako że Ukraińcy nie godzili się ze statusem mniejszości w powiatach, w których stanowili większy odsetek niż ludność polska.

³⁰ Raport Poselstwa RP w Pradze dotyczący działalności ukraińskich nacjonalistów z dnia 25 lutego 1930 r., AIJP w Ameryce, Ukraińska Misja Wojskowa w Polsce, teczka 701/7/5. „Rozbudowa Nacji” była pismem drukowanym w Pradze i następnie nielegalnie kolportowanym w Polsce. Nacjonaliści ukraińscy wykorzystywali sąsiedztwo Polski z Czechosłowacją i stworzyli w tej ostatniej struktury, aby ułatwić rozwój antypolskich działań w Małopolsce Wschodniej, w szczególności podburzając ludność ukraińską przeciwko władzy polskiej. E. Wiszka, *Prasa emigracji ukraińskiej w Polsce 1920–1939*, Toruń 2001, s. 240. W „Rozbudowie Nacji” publikowano odezwy nacjonalistów do ludności ukraińskiej mieszkającej w Małopolsce Wschodniej, postulując, że sprawa ukraińska w regionie musi być rozstrzygnięta wyłącznie czynem zbrojnym, który pozwoli na utworzenie niezależnego państwa ukraińskiego w rezultacie zaangażowania działań Ukraińskiej Organizacji Wojskowej (UWO). Ludność podburzano przeciwko władzy polskiej, dążąc do osłabienia powiązań mniejszości ukraińskiej z Polakami. F. Rzemieniuk, *Unici Polscy 1596–1946*, Siedlce 1998, s. 210. Co więcej, w latach 1927–1933 rozprowadzano w Polsce nielegalnie inne pismo ukraińskich nacjonalistów — redagowany w Pradze i drukowany w Wilnie miesięcznik „Surma”. Na przełomie lat dwudziestych i trzydziestych w związku z utworzeniem OUN znaczenie prasy ukraińskiej w propagandzie antypolskiej się zwiększyło. Działalność wydawniczą mającą zachęcić ludność ukraińską do oporu przeciwko władzy polskiej w Małopolsce Wschodniej podporządkowano Referatowi Politycznemu Krajowej Egzekutywy OUN, koordynując działania na terenie II RP oraz na arenie międzynarodowej i dążąc do uczynienia z prasy ważnego ogniwa w kreowaniu antagonizmów między Polakami a Ukraińcami. E. Misilo, *Prasa ukraińska w Polsce*, „Kwartalnik Historii Prasy Polskiej” 23, 1984, nr 4, s. 75.

Wschodniej. Relacje w ukraińskiej prasie dotyczące wydarzeń pacyfikacyjnych miały jednostronny charakter. Akcję podjętą przez władze polskich przedstawiano jako tłumienie legalnych ruchów politycznych oraz społecznych Ukraińców, a zarazem przykład obliczonego politycznie prześladowania ludności ukraińskiej i próbę wykorzenienia jej hasel narodowych. Dnia 6 lutego 1931 roku w numerze 5 wychodzącej w Berlinie „Ukraińskiej Gazety” w artykule *Pracujące masy zachodniej Ukrainy w szponach polskiego faszyzmu* autor przekonywał czytelników, że akcja pacyfikacyjna była przykładem „nie-ludzkiego tłumienia rewolucyjno-wyzwoleńczego ruchu mas robotniczych i włościańskich” reprezentujących mniejszość ukraińską w państwie polskim³¹.

Co ważne, relacje prasowe były czynnikiem podburzającym do antagonizmów narodowościowych w II RP, albowiem pomijały szczególnie istotną determinantę rozpoczęcia akcji pacyfikacyjnej w Małopolsce Wschodniej — odpowiedź polskiego rządu na nasiloną działalność sabotażową i terrorystyczną ukraińskich nacjonalistów³². Ukraińcy realizowali antypolską propagandę, co osłabiało bezpieczeństwo państwa polskiego, a zarazem wzmacniało antagonizmy narodowościowe w II RP, obszarze zwłaszcza w Małopolsce Wschodniej³³: „nacjonalistom ukraińskim chodziło więc o uniemożliwienie zawarcia polsko-ukraińskiego porozumienia oraz o wywołanie wzajemnej niechęci między ludnością polską i ukraińską na Kresach Wschodnich”³⁴. Działania OUN i sposób naświetlania wydarzeń przez prasę ukraińską godziły również w pozycję międzynarodową II RP, szkalowanej na arenie międzynarodowej, zwłaszcza na forum Ligi Narodów³⁵.

³¹ Komunikat informacyjny nr 4 Oddziału II SG WP z dnia 6 marca 1931 r.

³² Sam terror oraz akcje sabotażowe realizowane przy wsparciu ukraińskich nacjonalistów w Małopolsce Wschodniej też powinny być traktowane jako czynnik konfliktogenny i zarazem źródła antagonizmów narodowościowych w społeczeństwie II RP. Odpowiedź strony polskiej na akty ukraińskiego terroru była jedną z ważniejszych przesłanek pacyfikacji Małopolski Wschodniej w 1930 r. G. Mazur, *Problem pacyfikacji Małopolski Wschodniej w 1930 r.*, „Zeszyty Historyczne” 2001, z. 135, s. 4–7. W zasadzie została ona przemilczana w przekazach prasowych tworzonych propagandowo w obronie ukraińskiego ruchu narodowościowego w II RP, formułujących oskarżenia pod adresem rządu polskiego. Oderwanie od Polski województwa lwowskiego, stanisławowskiego oraz tarnopolskiego pozostawało jednym z celów programowych OUN, odpowiedzialnej za inspirowanie i organizację wielu akcji dywersyjnych i aktów terroru przeciwko Polakom, także w Małopolsce Wschodniej. A. Krzak, *Działania dywersyjne...*, s. 167. Postulat ten musiał spotkać się z odpowiedzią rządu polskiego, ponieważ jego ewentualna realizacja godziła w bezpieczeństwo państwa przez naruszenie integralności państwowej i zaburzenie ukształtowanej po pierwszej wojnie światowej struktury narodowościowej polskiego społeczeństwa.

³³ A. Ostanek, *Stosunki polsko-ukraińskie...*, s. 164.

³⁴ T. Grajżul, M. Swędrowski, *Pacyfikacja Galicji Wschodniej w 1930 roku w świetle interpelacji posłów Klubu Ukraińskiego z dnia 24 kwietnia 1931 roku*, „Meritum” 1, 2009, s. 269.

³⁵ Obszerniej na temat reperkusji akcji pacyfikacyjnej w Małopolsce Wschodniej w kontekście relacjonowania wydarzenia na forum Ligi Narodów zob. J. Pisuliński, *Pacyfikacja w Ma-*

Podsumowanie i wnioski

Podsumowując przedstawione argumenty, można wysnuć sformułowane dalej wnioski.

1. Małopolska Wschodnia w dwudziestoleciu międzywojennym była regionem stale narażonym na antagonizmy narodowościowe między Polakami a ludnością pochodzenia ukraińskiego.

2. Polityka narodowościowa II RP w odniesieniu do sprawy ukraińskiej w Małopolsce Wschodniej nie osiągnęła sukcesu, jeśli za miarę jej skuteczności przyjąć stabilizację bezpieczeństwa państwa polskiego w trzech województwach południowo-wschodnich.

3. Antagonizmy narodowościowe w badanym regionie były w znacznej mierze powodowane szkodliwymi dla II RP działaniami ukraińskimi, z uwzględnieniem szczególnego zagrożenia w postaci działalności terrorystycznej, sabotażowej i wywrotowej. Istotna była także aktywność antypaństwowa polegająca na propagandzie oraz agitacji przeciwko Polsce, osłabianiu wewnętrznym Wojska Polskiego czy próbach skłócenia ludności miejscowej Małopolski Wschodniej i podburzania mniejszości ukraińskiej przeciwko rządowi polskiemu.

Przedstawione w artykule argumenty na poparcie przyjętej tezy, zgodnie z którą szerzej rozumiane działania podjęte do urzeczywistnienia sprawy i interesów ukraińskich w Małopolsce Wschodniej były źródłem antagonizmów narodowościowych w II RP oraz jednym z czynników osłabiających bezpieczeństwo państwa polskiego. Racje polskie i ukraińskie w Małopolsce Wschodniej nie były możliwe do pogodzenia w obliczu przyjętego modelu

---

łopolsce Wschodniej na forum Ligi Narodów, „Zeszyty Historyczne” 2003, z. 144, s. 109–124. Podkreśla się, że akcja pacyfikacyjna została wykorzystana do celów propagandowych przez emigracyjne środowiska ukraińskie w Europie Zachodniej dla poparcia idei narodowościowych Ukraińców w sporze z II RP oraz na tle działań sowieckich skupionych na paraliżowaniu idei odbudowy niepodległego i niezależnego od Moskwy państwa ukraińskiego. Działania były wpisane w szerszy kontekst skarg ukraińskich na Polskę w sprawie rzekomego łamania postanowień traktatu wersalskiego w odniesieniu do treści dotyczących ochrony praw mniejszości narodowych. J. Pisuliński, *Ukraińskie skargi w Lidze Narodów na nieprzebrnięcie przez Polskę traktatu mniejszościowego*, [w:] *Politycy, dyplomaci i żołnierze*, red. D. Jeziorny, S. Nowinowski, R. Żurawski vel Grajewski, Łódź 2017, s. 147–158. Szczególnie intensywny lobbing na rzecz ukraińskiej sprawy narodowej ujawnił się w związku z działaniami emigracji w Wielkiej Brytanii. G. Motyka, *Lobbing dla Ukrainy w Europie międzywojennej. Ukraińskie biuro prasowe w Londynie oraz jego konkurenci polityczni (do roku 1932)*, „Kwartalnik Historyczny” 2013, nr 3, s. 633–638. Antypolskie treści propagandowe manifestowano także w Ameryce Północnej, nie tylko w związku z rozwiniętym ruchem emigracyjnym w Stanach Zjednoczonych, ale dodatkowo w Kanadzie. A. Zięba, *Pacyfikacja Małopolski Wschodniej w 1930 roku i jej echo wśród emigracji ukraińskiej w Kanadzie*, [w:] *Przez dwa stulecia XIX i XX w.*, red. W. Frazik, Kraków 1993, s. 79–99.

polityki narodowościowej II RP i nieustępliwego stanowiska ukraińskich nacjonalistów w kwestii statusu regionu przyznanego Polsce po zakończeniu pierwszej wojny światowej. Nieosiągnięcie konsensusu skutkowało zarzewiem antagonizmów narodowościowych w Małopolsce Wschodniej, rzutując zarazem na osłabienie bezpieczeństwa Polski w związku z trudną sytuacją w województwach południowo-wschodnich.

Bibliografia

Źródła archiwalne

- Autobiografia prezydenta I. Mościckiego, AIJP w Ameryce, Kolekcja dotycząca Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej Ignacego Mościckiego, teczka 701/74/1.
- Dokument z dnia 18 maja 1923 roku pt. Dywersja ukraińska i bolszewicka w Małopolsce Wschodniej i na Wołyniu za czas od roku 1919 do roku 1923, CAW, sygn. I.303.4.2517.
- Dywersja nieprzyjacielska na południowo-wschodniej części Rzeczypospolitej, CAW, sygn. I.303.4.2517.
- Haller S., Komunikat informacyjny z dnia 6 maja 1919 roku, AIJP w Ameryce, Adiutantura Generalna Naczelnego Wodza, teczka 701/2/105.
- Komunikat informacyjny nr 4 Oddziału II SG WP z dnia 6 marca 1931 roku, AIJP w Ameryce, Ukraińska Misja Wojskowa w Polsce, teczka 701/7/5.
- Komunikat NDWP z dnia 9 września 1920 roku, AIJP w Ameryce, Ukraińska Misja Wojskowa w Polsce, teczka 701/7/1.
- List J. Piłsudskiego do S. Szeptyckiego z dnia 6 lutego 1919 roku, AIJP w Ameryce, Kore-spondencja Marszałka, teczka 709/1/4.
- Materiały o akcji sabotażowej w Małopolsce Wschodniej przesłane przez MSZ polskim placówkom dyplomatycznym z dnia 16 stycznia 1931 roku, AAN, Ministerstwo Spraw Zagranicznych, 1918–1939, sygn. 2257.
- Notatka informacyjna o wypadkach w Małopolsce Wschodniej, AAN, Ministerstwo Spraw Zagranicznych, 1918–1939, sygn. 2253.
- Raport NDWP z dnia 6 stycznia 1921 roku, AIJP w Ameryce, Adiutantura Generalna Naczelnego Wodza, teczka 701/2/33.
- Raport o sytuacji Ukraińców i Rosjan internowanych w obozach w Tarnowie, Łańcucie i Pikulińcach z dnia 12 czerwca 1921 roku, AIJP w Ameryce, Adiutantura Generalna Naczelnego Wodza, teczka 701/2/38.
- Raport polskiego attaché wojskowego w Bernie o akcji Petruszewicza w sprawie Galicji Wschodniej wraz z memoriałami złożonymi w Lidze Narodów z dnia 10 grudnia 1920 roku, AIJP w Ameryce, Adiutantura Generalna Naczelnego Wodza, teczka 701/2/33.
- Raport Poselstwa RP w Pradze dotyczący działalności ukraińskich nacjonalistów z dnia 25 lutego 1930 roku, AIJP w Ameryce, Ukraińska Misja Wojskowa w Polsce, teczka 701/7/5.
- Raport sytuacyjny z terenów przyfrontowych z dnia 15 grudnia 1920 roku, AIJP w Ameryce, Adiutantura Generalna Naczelnego Wodza, teczka 701/2/12.
- Raport Szefa Sekcji Politycznej Sztabu Generalnego Wojska Polskiego pt. Propaganda komunistyczna a stosunki wewnętrzne w armii polskiej [1919], AIJP w Ameryce, Adiutantura Generalna Naczelnego Wodza, teczka 701/2/105.

Stanowisko Ministerstwa Spraw Wojskowych wobec werbunku ochotników do armii ukraińskiej w Galicji Wschodniej z dnia 6 sierpnia 1920 roku, AIJP w Ameryce, Adiutantura Generalna Naczelnego Wodza, teczka 701/2/27.

Opracowania

- Barwiński M., Sobczyński M., *Wpływ przemian terytorialnych i struktury wewnętrznej ziem ukraińskich na położenie geopolityczne Rzeczypospolitej*, [w:] *Od Zborowa do NATO (1649–2009). Studia z dziejów stosunków polsko-ukraińskich od XVII do XXI wieku*, red. M. Franz, K. Pietkiewicz, Toruń 2009.
- Berlińska D., Madajczyk P., *Polska jako państwo narodowe. Historia i pamięć*, Warszawa 2008.
- Browarek T., Chałupczak H., *Mniejszości narodowe w Polsce 1918–1995*, Lublin 1998.
- Figura M., *Konflikt polsko-ukraiński w prasie Polski Zachodniej w latach 1918–1923*, Poznań 2001.
- Gibas-Krzak D., *Działalność terrorystyczna i dywersyjno-sabotażowa nacjonalistów ukraińskich w latach 1921–1939*, „Przegląd Bezpieczeństwa Wewnętrznego” 2010, nr 3.
- Gibiec M., *Bezpieczeństwo na granicy. Aktywność OUN w latach 1930–1935 na podstawie sprawozdań sytuacyjnych (Wschodnio)małopolskiego Inspektoratu Okręgowego Straży Granicznej*, „Dzieje Najnowsze” 2018, nr 1.
- Grajżul T., Swędrowski M., *Pacyfikacja Galicji Wschodniej w 1930 roku w świetle interpelacji posłów Klubu Ukraińskiego z dnia 24 kwietnia 1931 roku*, „Meritum” 1, 2009.
- Grünberg K., Sprengel B., *Trudne sąsiedztwo. Stosunki polsko-ukraińskie w X–XX wieku*, Warszawa 2005.
- Hibel K., *Wojna na mapy, wojna na słowa. Onomastyczne i międzykulturowe aspekty polityki językowej II Rzeczypospolitej w stosunku do mniejszości ukraińskiej w Galicji Wschodniej w okresie międzywojennym*, Wiedeń 2014.
- Hryciuk G., *Przemiany narodowościowe i ludnościowe w Galicji Wschodniej i na Wołyniu w latach 1931–1948*, Toruń 2005.
- Kania L., *Administracja polskich obozów dla jeńców i internowanych wojennych w polsko-ukraińskiej wojnie o Galicję Wschodnią (1918–1919)*, „Studia Lubuskie” 2007, nr 3.
- Kasprzycki R., *Dezercje i unikanie służby w Wojsku Polskim w latach 1918–1939*, „Dzieje Najnowsze” 2016, nr 3.
- Kasprzycki R., *Miraże Czerwonego Raju. Losy dezertorów z Wojska Polskiego w Związku Radzieckim w latach 1921–1939*, „Niepodległość i Pamięć” 24, 2017, nr 1.
- Korman A., *Stosunek UPA do Polaków na ziemiach południowo-wschodnich II Rzeczypospolitej*, Wrocław 2002.
- Kowalski T., *Mniejszości narodowe w Siłach Zbrojnych Drugiej Rzeczypospolitej Polskiej 1918–1939*, Toruń 1998.
- Krzak A., *Działania dywersyjne ukraińskich nacjonalistów i przeciwdziałanie kontrwywiadu wojskowego II Rzeczypospolitej w latach 1921–1939*, [w:] *Stosunki polsko-ukraińskie. Historia i pamięć*, red. J. Marszałek-Kawa, Z. Karpus, Toruń 2008.
- Krzak A., *Terrorystyczna i wywrotowa działalność organizacji komunistycznych w Polsce w latach 1921–1939*, „Przegląd Bezpieczeństwa Wewnętrznego” 2010, nr 2.
- Kulińska L., *Działalność terrorystyczna i sabotażowa nacjonalistycznych organizacji ukraińskich w Polsce w latach 1922–1939*, Kraków 2009.
- Kulińska L., *Działalność terrorystyczna ukraińskich organizacji nacjonalistycznych w Polsce w okresie międzywojennym*, „Biuletyn Instytutu Pamięci Narodowej” 2010, nr 7–8.

- Kulińska L., *Terroryzm w II RP — Ukraińska Wojskowa Organizacja i Organizacja Ukraińskich Nacjonalistów*, „Bezpieczeństwo. Teoria i Praktyka” 2016, nr 2.
- Kuźniar R., *Mniejszość ukraińska międzywojennej Małopolski Wschodniej w okowach doktryny Dmytra Doncowa*, „Przegląd Geopolityczny” 7, 2014.
- Leinwand A.J., *Organizacja i funkcjonowanie propagandy bolszewickiej podczas wojny polsko-sowieckiej 1919–1920*, „Studia z Dziejów Rosji i Europy Środkowo-Wschodniej” 42, 2007.
- Łukomski G., Partacz C., Polak B., *Wojna polsko-ukraińska 1918–1919. Działania bojowe, aspekty polityczne, kalendarium*, Koszalin 1994.
- Łukomski G., Polak B., Wrzosek M., *Wojna polsko-bolszewicka 1919–1920. Marzec–październik 1920 r.*, Koszalin 1990.
- Marszał M., *Polska myśl konserwatywna wobec kwestii ukraińskiej w okresie międzywojennym*, „Studia Prawno-Ekonomiczne” 91, 2014, nr 1.
- Marszał M., *Ugodowa polska myśl polityczna wobec Ukrainy i Ukraińców 1918–1939*, [w:] *Tendencje rozwojowe myśli politycznej i prawnej*, red. M. Maciejewski, M. Marszał, M. Sadowski, Wrocław 2014.
- Mazur G., *Problem pacyfikacji Małopolski Wschodniej w 1930 r.*, „Zeszyty Historyczne” 2001, z. 135.
- Misiło E., *Prasa ukraińska w Polsce*, „Kwartalnik Historii Prasy Polskiej” 23, 1984, nr 4.
- Motyka G., *Lobbing dla Ukrainy w Europie międzywojennej. Ukraińskie biuro prasowe w Londynie oraz jego konkurenci polityczni (do roku 1932)*, „Kwartalnik Historyczny” 2013, nr 3.
- Orzełek A., *Idea asymilacji państwowej Ukraińców w Małopolsce Wschodniej w międzywojennej refleksji politycznej Aleksandra Bocheńskiego*, „Rocznik Lubelski” 2016, nr 42.
- Ostaniek A., *Administracja wojskowa, cywilna oraz społeczeństwo Małopolski Wschodniej wobec zagrożenia wojennego (wrzesień 1938–sierpień 1939 roku)*, [w:] *Człowiek i technika na polach bitew wojen światowych*, red. A. Olejko, P. Korzeniowski, Rzeszów 2016.
- Ostaniek A., *Stosunki polsko-ukraińskie a bezpieczeństwo II Rzeczypospolitej w kontekście wydarzeń 1930 roku w Małopolsce Wschodniej*, „Studia Historica Gedanensia” 8, 2017.
- Pisuliński J., *Pacyfikacja w Małopolsce Wschodniej na forum Ligi Narodów*, „Zeszyty Historyczne” 2003, z. 144.
- Pisuliński J., *Ukraińskie skargi w Lidze Narodów na nieprzebranie przez Polskę traktatu mniejszościowego*, [w:] *Politycy, dyplomaci i żołnierze*, red. D. Jeziorny, S. Nowinowski, R. Żurawski vel Grajewski, Łódź 2017.
- Potocki R., *Polityka państwa polskiego wobec zagadnienia ukraińskiego w latach 1930–1939*, Lublin 2003.
- Rubacha J., *Konflikt polsko-ukraiński o Galicję Wschodnią w latach 1918–1919*, „Przegląd Wschodnioeuropejski” 2012, nr 3.
- Rzemieniuk F., *Unici Polscy 1596–1946*, Siedlce 1998.
- Śliwa M., *Kwestia narodowościowa w publicystyce i programach socjalistów polskich w okresie Drugiej Rzeczypospolitej*, „Dzieje Najnowsze” 1983, z. 1–2.
- Wiszka E., *Prasa emigracji ukraińskiej w Polsce 1920–1939*, Toruń 2001.
- Wysocki R., *Inwigilacja i przeciwdziałanie Organizacji Ukraińskich Nacjonalistów poza granicami II Rzeczypospolitej przez organy bezpieczeństwa władz polskich w latach 1929–1939*, [w:] *Wywiad wojskowy II Rzeczypospolitej*, red. P. Kołakowski, A. Peplowski, Kraków 2011.
- Wysocki R., *Organizacja Ukraińskich Nacjonalistów w Polsce w latach 1929–1939*, Lublin 2003.
- Wyszczelski L., *Konflikty narodowe i wewnętrzne II Rzeczypospolitej*, Warszawa 2015.
- Wyszczelski L., *Oświata, propaganda, kultura w Wojsku Polskim w latach 1918–1945*, Warszawa 2004.
- Zięba A., *Pacyfikacja Małopolski Wschodniej w 1930 roku i jej echo wśród emigracji ukraińskiej w Kanadzie*, [w:] *Przez dwa stulecia XIX i XX w.*, red. W. Frazik, Kraków 1993.

Национальные антагонизмы Второй Речи Посполитой и безопасность страны – украинский казус в Восточной Малой Польше (Малопольше). Дополнения к дискуссии

Резюме

Цель статьи заключается в идентификации и описании некоторых источников национальных антагонизмов Второй Речи Посполитой в связи с украинскими действиями в Восточной Малой Польше. Размышления основаны на архивных материалах, а также критическом анализе научной литературы.

Выдвинут тезис о том, что действия, предпринятые для осуществления украинских интересов в Восточной Малой Польше, были источником национальных антагонизмов во Второй Речи Посполитой, а также были одним из факторов, ослабевающих безопасность польского государства.

Представленные аргументы позволяют утверждать, что так называемое украинское дело в Восточной Малопольше соотносится с безопасностью Второй Речи Посполитой, так как недружественные украинские действия против Польши в этом регионе ослабляли безопасность страны. Действия украинцев были источником национальных антагонизмов в Польше в межвоенное двадцатилетие. Национализм, терроризм, пренебрежение обязанностями, связанными с военной службой, антипольская пропаганда и очернение Польши в украинской прессе и дипломатии на международной арене нарушали безопасность страны в связи с развитием общественно-политической ситуации в Восточной Малой Польше.

Ключевые слова: антагонизмы, безопасность, Восточная Малая Польша, украинцы

National antagonisms of the Second Polish Republic and state security: The Ukrainian case in Eastern Lesser Poland. A contribution to the discussion

Summary

The aim of this article is to identify and characterize selected sources of national antagonisms of the Second Polish Republic through Ukrainian activities in Eastern Lesser Poland. The considerations are based on archival material and critical analysis of scientific literature.

A thesis was put forward that the actions taken to materialize the Ukrainian case and interests in Eastern Lesser Poland were a source of national antagonisms in the Second Polish Republic and one of the factors weakening the security of the Polish state.

The presented arguments show that the so-called Ukrainian case in Eastern Lesser Poland was connected to the security of the Second Polish Republic, and the Ukrainian actions in this region, unfavourable towards Poland, weakened Poland's security. The actions taken by the Ukrainians were a source of national antagonisms in Poland in the interwar period. Nationalism, terrorism, neglect of duties related to military service, anti-Polish propaganda and defamation of Poland in the Ukrainian press and diplomacy in the international arena, threatened Poland's security in relation to the development of the sociopolitical situation in Eastern Lesser Poland.

Keywords: antagonisms, security, Eastern Lesser Poland, Ukrainians